

ефекту. Дану тезу підтверджує і те, що при встановленні зв'язків між окремими об'єктами в економічному полі локального ринкового середовища врахувати всі особливості цих об'єктів неможливо. А отже і прорахувати, яким чином ці особливості можна використати в цілях отримання додаткових вигод та нарощування потенціалу соціально-економічної системи теж непросто. При функціонуванні елементів у еволюціонуючій системі відбувається процес взаємного дослідження підсистем і з'ясування усіх особливостей, що породжує виникнення різних синергетичних ефектів, а отже у даному випадку присутнім є певний елемент невизначеності.

Висновки. Отже, як бачимо, основою та основним індикатором розвитку економічної системи є потенціал, який при досягненні відповідного рівня може свідчити про її здатність обирати та реалізовувати кращий сценарій зміни структури, сфери, параметрів та філософії функціонування у будь-який момент еволюційного процесу. Дослідження синергетичних аспектів еволюції соціально-економічних систем дозволило зробити висновок про значний вплив організаційних та самоорганізаційних факторів, а також синергетичних ефектів на динаміку її стану/потенціалу. Отримані результати можуть стати передумовою формування принципово нових підходів до ідентифікації та управління соціально-економічними системами.

Список використаних джерел

1. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. – ЦЭМИ РАН. – М.: Наука, 2004. – 240с.
2. Дубровский И.М., Агоров Б.В., Рябшапка К.П. Справочник по физике. – К.: Наукова думка, 1986. – 558 с.
3. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент: Навч. посібник. – К.: Знання, 2006. – 366 с.
4. Ерохина Е.А. Теория экономического развития: системно-синергетический подход. – М.: Наука, 1995. – 190с.
5. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятия: Монография. – К.: Центр учебной литературы, 2005. – 648с.
6. Ходаківський Є.І., Грабар І.Г., Цал-Цалко Ю.С. та ін.. Синергетична парадигма економіки: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 160с.

Аннотація. В статті розглянуто сутність та особливості потенціала соціально-економічної системи як основного індикатора її стану та еволюції, а також обґрунтовано вплив організаційних та самоорганізаційних факторів на розвиток економічної системи та розмір її потенціалу

Ключевые слова: соціально-економічна система, потенціал соціально-економічної системи, еволюція, організація, самоорганізація, синергетичний ефект

Annotation. In clause the essence and features of potential of socioeconomic system as basic indicator of a condition and evolution is considered, and also the influence of the organizational and self-organizational factors on development of economic system and size of potential is proved

Key words: socio economic system, potential of socio economic system, evolution, organization, self-organizing, sinergetical effect

УДК 338.43 (477)

І.В. Свиноус к.е.н., доцент Національного аграрного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ “ОСОБИСТЕ СЕЛЯНСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО”

Аналізуються методичні підходи, щодо тлумачення терміну “особисті селянські господарства”. Основна увага приділена розгляду відмінностей між категоріями “ОСГ” і “домогосподарство”.

Ключові слова: особисте селянське господарство, домогосподарство, сімейне господарство.

Постановка проблеми. Законодавче визнання різних форм власності та господарювання дає підстави розглядати особисті господарства сільських жителів як одну із складових частин

аграрного виробництва. Проблеми розвитку ОСГ у перехідній економіці аналізуються нами через призму формування на селі повноцінного суб'єкта суспільних відносин. В умовах багатоукладної економіки особистим господарствам сільського населення відводиться важливе місце в аграрному секторі. Необхідність розвитку ОСГ об'єктивно зумовлена низьким рівнем виробництва сільськогосподарської продукції, грошових доходів селян, відсутністю належної інфраструктури в сільській місцевості. Отже, особисті селянські господарства варто розглядати як складову частину сільського господарства України, оскільки вони нині відіграють дуже важливу роль у забезпеченні населення продуктами харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічні проблеми становлення та розвитку господарств населення в системі аграрних відносин досліджували В.К. Горкавий, П.М. Макаренко, Л.Ю. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак та ін. Проте вони не звертали увагу на зміст економічних категорій, якими характеризуються сільські домогосподарства, що виробляють сільськогосподарську продукцію

Формулювання цілей статті. Мета статті – дати аналіз тлумачення поняття “особисте селянське господарство”.

Деякі вчені вважають за доцільне ототожнювати поняття “домогосподарство” і “особисте селянське господарство”, “господарства населення” (за визначенням Держкомстату України) [1, с.253].

Домогосподарство – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують й витрачають кошти. Ці особи можуть перебувати в родинних стосунках або стосунках свояцтва, не перебувати у будь-яких з цих стосунків, або бути і в тих, і в інших стосунках. Домогосподарство може складатися з однієї особи (ст. 1 Закону України “Про Всеукраїнський перепис населення”) [2]. Члени домогосподарства можуть займатися будь-якими видами діяльності, у тому числі й веденням особистого селянського господарства.

Поняття “домашнє господарство” з погляду економіки необхідно розглядати окремо від понять “підприємство” і “господарство”. Домашні господарства – це господарства, які, маючи у своєму розпорядженні певні фактори виробництва, самостійно вирішують питання про доцільність їхнього використання. Як правило, учасники домашніх господарств, точніше, їхні власники, прагнуть за допомогою наявних ресурсів (робоча сила, капітал, включаючи орендовані землі й позиковий капітал) підвищити ефективність використання власних домашніх господарств. Домашнє господарство охоплює головним чином сферу сім'ї, а особисте селянське господарство – сферу сільськогосподарського виробництва, домашнім господарством займаються всі члени сім'ї, тоді як ОСГ – лише окремі члени селянської родини.

Працю в домогосподарстві К. Маркс називав “вільною працею в домашньому колі для потреб самої родини” [3, с. 354]. К.І. Калугіна характеризує економічну категорію “домашнє господарство” так: “економічна вигідність домашнього господарства визначається економією у витратах, тоді як підсобного господарства – його доходами, причому домашнє господарство є сфера використання доходів, а ОСГ – їхнього виробництва” [4, с. 37].

Особисте господарство безпосередньо пов'язане з діяльністю домашнього господарства, що дає підставу для науковців стверджувати як про тотожність даної економічної категорії, так і про включення її до складу категорії “домашнє господарство”. Деякі функції домашнього господарства є завершальною стадією виробничих процесів в ОСГ. При цьому, вироблена в особистому селянському господарстві продукція переробляється і зберігається в домашньому господарстві.

Тісно пов'язані з особистим селянським господарством такі види операцій у домашньому господарстві, як будівництво господарських споруд, прибирання і ремонт тваринницьких приміщень та ін. Всі вони являють собою продовження виробничого процесу, що був розпочатий в ОСГ, який доводить продукцію до кінцевого споживання. Проте це не слугує за підґрунтя для ототожнювання двох термінів і включення терміна “особисті селянські господарства” до складу домашніх господарств.

Основний матеріал дослідження. Селянське господарство у структурі домогосподарств має характерні особливості, що підносить його роль і значення в сучасному житті. По-перше, воно є не тільки покупцем і споживачем ринкових продуктів, а й виробником і продавцем частини з них. По-друге, зберігає і відтворює сільськогосподарські земельні ділянки, залишаючи землю наступним поколінням із поліпшеними якість. По-третє, облаштувавши свою садибу, селянські сім'ї поліпшують загальний життєвий простір односельців, а в сукупності –

співтовариство людей. По-четверте, ведучи безвідхідне, екологічно чисте виробництво, воно зберігає й екологію господарську, так звану екологію загальнолюдську. По-п'яте, земельна ділянка і сільське домашнє господарство – це дві взаємопов'язані категорії сільського устрою України, це філософія сільського життя. Навіть у кращі роки існування села селянин не відмовлявся від ведення особистого господарства, знаючи, що його виробнича діяльність в ОСГ заздалегідь збиткова. Саме для нього характерне таке поняття, як “моральна самоексплуатація”, тобто власник особистого селянського господарства працює не заради одержання прибутку, а заради забезпечення власної родини продуктами харчування.

Для обмеженого однією родиною, особистого селянського господарства, невеликого за масштабами виробництва притаманний процес простого відтворення, що визначає характер виробленого продукту (це необхідний продукт) і форму його присвоєння. На відміну від колективного виробництва, де результати праці привласнюються його членами не безпосередньо, а через розподіл продукту й доходу (прибуток), результати праці в особистих господарствах селянина привласнюються його власниками безпосередньо у вигляді продуктів харчування або у вигляді грошових доходів сім'ї від реалізації частини виробленої продукції.

На думку О.В.Чаянова, «господарство селянське є насамперед господарство сімейне, весь лад якого визначається розміром і складом його споживчих запитів і його робочих рук..., завданням трудового селянського господарства є забезпечення засобів існування господарюючій родині шляхом найбільш повного використання наявної в її розпорядженні робочої сили»[5, с.121].

Сільськогосподарський майновий комплекс сім'ї може бути відособлений від домашнього господарства у двох випадках. По-перше, коли сімейне господарство є власністю двох сімей і більше, що використовується ними спільно. Відокремлення диктується необхідністю справедливого розподілу між сім'ями витрат з обслуговування господарства і кінцевого продукту (доходу), одержаного від господарської діяльності на землі.

По-друге, відокремлення від домашнього господарства є обов'язковою умовою успішного господарювання тоді, коли у затратах живої праці переважає наймана праця.

Доходи, що направляються на споживання в натуральній і грошовій формах, одночасно стають витратами на життєзабезпечення сім'ї, у тому числі на її відтворення власної робочої сили. За цією ознакою пролягає межа економічної відмінності сімейних господарств від сільськогосподарських підприємств.

Соціальною метою для будь-якого сімейного господарства слугує життєзабезпечення сім'ї та її відтворення в цілому, а не тільки робочої сили. У цій якості воно нічого спільного не має із сільськогосподарським підприємством будь-якої організаційно-правової форми, що завжди є комерційною або некомерційною організацією громадян, які мають у власності, оренді, господарському користуванні, оперативному управлінні відокремлене від їх домашніх господарств майно, використовуване ними з метою одержання прибутку.

У сімейних господарствах, незалежно від економічного і фінансового стану, витрати виробництва й структура розподілу кінцевого продукту (доходу) завжди формуються під тиском соціальної мети як пріоритетної порівняно з економічними, фінансовими та політичними цілями.

Висновки. Особисте селянське господарство володіє здатністю адаптуватися до будь-яких умов. Його не слід ототожнювати з домашнім господарством або сімейним кооперативом. Це мобільне дрібнотоварне виробництво, здатне трансформуватися відповідно до будь-яких форм відносин через невеликий обсяг та невисокий рівень механізації. Тут відносини перебувають не у виробничих, а у соціально-психологічних сферах, де основу визначає ставлення до землі, те, як її сприймає людина на даний момент. Спроценість аграрно-виробничих відносин у такому випадку виступає гарантом збереження життєздатності виробництва, оскільки конкуренція повністю відсутня.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник „Сільське господарство 2006 р.” – К., 2007 – 356 с.
2. Закон України “Про Всеукраїнський перепис населення”// Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ “Ліга”. – 1990-2006.
3. Маркс К. Енгельс Ф. Полн. собр. соч. Т. 8. – М.: Политиздат, 1983 – 560 с.
4. Калугина К.И. Доходность личных подсобных хозяйств и цены на их продукцию//Сб. науч.тр. – М.; ВНИИЭСХ. 1989. – С.35-40
5. Чаянов А.В. Избранные Сочинения - М.: Политиздат, 1992.- 341 с.

Аннотація. Аналізуються методическіе підходи до трактування поняття “личное крестьянское хозяйство”. Основное внимание уделено рассмотрению отличий между понятиями “личное крестьянское хозяйство” и “домохозяйство”.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, домохозяйство, семейное хозяйство

Annotation. Methodical approaches concerning of definitions of explanation of “private farm” are analyzed in the article. Main attention is devoted of consideration of differences between categories “private farm” and “households”:

Keywords: private farm, households, family holds

УДК 631.152

*М. Г. Семенішен, кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
С.Є. Балев, асистент ПДАТУ*

АГРФОРМУВАННЯ В АПК ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ

Розглядаються питання ефективності реформування в сільському господарстві.

Ключові слова: реформування, організаційні форми, конкуренція, ефективність.

Постановка проблеми. Реформування аграрної економіки спрямоване на підвищенні ефективності функціонування всіх підприємств АПК. Це можливе за умов створення конкурентного середовища, яке ґрунтується на різних формах власності.

В сільському господарстві України конкурентне середовище формується шляхом створення товариств, кооперативів, фермерських господарств та інше. Проте трансформація АПК в ринкову соціакультуру супроводжується кризовими процесами в різних галузях АПК, спадом виробництв різноманітних видів сільськогосподарської продукції, а тому потребує значного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ситуація з реформуванням АПК дуже далека від бажаних результатів і розвивається стихійно, неорганізовано, некординовано і не науково - обґрунтованими підходами. Реформування вимагає не часткових, разових заходів, а кардинальних змін, які б здійснювалися комплексно охоплювали поряд з реформуванням відносин власності на всіх рівнях обов'язково і систему ціноутворення на сільськогосподарську продукцію розвиток нових організаційних форм виробництва, переробки, заготівлі реалізації, всю сферу маркетингових стосунків тощо. В зв'язку з цим постає об'єктивна необхідність детального вивчення даних проблем, особливо на низовому рівні управління.

Матеріали і методика досліджень. З метою вивчення питань ефективності реформування сільськогосподарських підприємств опрацьовувався матеріал відомих вчених-аграрників, нормативно-правові акти, аналізувалася економічна ефективність сільськогосподарських підприємств Чемеровецького району Хмельницької області. У процесі вирішення поставлених задач використовувалися наступні методи дослідження: аналізу і синтезу, монографічний, статистичний та інші.

Результати досліджень. В агропромисловому комплексі набула поширення реструктуризація підприємств, тобто пошук життєздатних форм організації підприємницької діяльності, їх адаптацію до змін у продуктивних силах. Тепер вибір форми організації виробництва і системи управління має випадковий характер. Саме цим пояснюється велика різноманітність цих форм: приватні сільськогосподарські підприємства, господарські товариства, держгоспи, приватно-орендні підприємства, сільськогосподарські кооперативи, селянські (фермерські) господарства та ін.

В результаті реформування сільськогосподарських підприємств у Чемеровецькому районі сформувався такий їх склад: товариства з обмеженою відповідальністю - дванадцять, сільськогосподарські кооперативи - одинадцять, приватно-орендні і приватні підприємства — дванадцять, селянські фермерські господарства - чотири.

Особливістю новоутворених господарств Чемеровецького району є те, що на базі економічно стійких господарств утворилися кооперативні господарства. Добра матеріально-технічна база підприємств сприяє тому, що показники економічного аналізу у цих господарств значно вищі від середньо районного рівня. Про це свідчать дані таблиці 1, звідки видно що рентабельність в СПС «Летава» склала в 2007г-році 18,8%, тоді як середньо районний показник рівняється